

SZAKDOLGOZAT

Váradi Gyula

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Ökológiai gazdálkodó szakirányú továbbképzési szak

Önellátás lehetőségei az ökológiai gazdálkodásban

Belső konzulens:	Gál Izóra egyetemi docens
Belső konzulens intézete/tanszéke:	Agroökológiai és Ökológiai Gazdálkodási Tanszék
Készítette:	Váradi Gyula

2023

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés és célkitűzés	4
2. Irodalmi áttekintés	5
2.1. Az önellátás meghatározása	5
2.1.1. Fogalma	5
2.1.2. Előnye és hátránya	6
2.1.3. Időszerűsége	7
2.2. Magyar önellátás történeti áttekintése	9
2.2.1. A 20. század előtt	9
2.2.2. A 20. század első felében	9
2.2.3. A kommunizmus éveiben	10
2.2.4. Rendszerváltoztatást követően	11
3. Anyag és módszer	14
4. Eredmények és következtetés	15
4.1. Önellátás nehézségei a napjainkban	15
4.2. Önellátás lehetőségei itthon	19
5. Összefoglalás	25
7. Felhasznált irodalom	26

1. Bevezetés és célkitűzés

Bevezetőm célja, hogy magyarázatot adjak miért választottam szakdolgozatom témájaként a mezőgazdaság speciális szegmensét, az önellátást. A következőkben – számomra fontossági sorrendben – három olyan szempontot szeretnék kiemelni, melyek jelentős szerepet játszottak abban, hogy a témában jobban elmélyedjek és ez alapján elkészítsem a dolgozatomat.

Egy olyan alföldi faluban nőttem fel, melynek életében – egykori mezőváros lévén – mindig meghatározó szerepet játszott a mezőgazdaság. Az én családom is több generációra visszamenőleg mezőgazdasággal foglalkozott. Apai nagyszüleim és az ő felmenőik is „százholdas gazdaként” a Szelidi-tóhoz közeli Szentkirály pusztai tanyán laktak, téli szállásuk pedig a Dunapataj szélén levő „akó” volt. A mezőgazdaság kollektivizálása után is gazdálkodó életmódot folytattak. Anyai nagyapám öntöző szakmérnökként végzett a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, majd a hartai Lenin TSZ-ben felsővezetőként is dolgozott. Ezt az örökséget továbbvitték szüleim, akik gyerekkoromban is még zöldséget termeltek és állatot neveltek, azonban az elmúlt évtizedekben egy vállalkozás munkaigénye mellett erre már nem jutott idő. Számomra is fontos volt a régi családi tradíció folytatása, szellemi örökségük ápolása ezért magam is próbálkoztam – néhány kerti növény esetében – termesztéssel. Fóliasátrat építettem, gyümölcsfákat ültettem, bort készítettem. Ezzel az önellátásnak egy nagyon csekély szintjét értem el. Azonban a családi örökség és a saját gyakorlati tapasztalat arra ösztönzött, hogy az önellátás témájában jobban elmerüljek.

Másrészt szokás mondani, hogy ez a 20-as évek a ’bizonytalanság évtizede. Még csak az évtized elején járunk, de már most annyi krízis vesz bennünket körül, melyek rámutatnak a mezőgazdasági önellátás fontosságára, a saját fogyasztású termékek választásának gazdasági és véleményem szerint egészségügyi jelentőségére.

Harmadrészt nemzetkarakterológiai szempontból is fontosnak tartom az önellátás kérdését. A magyar ember mindig erősen ragaszkodott a tulajdonához, különösen igaz volt ez a földre. Régen a föld jelentette a rangot. A föld biztosította a család megélhetését. Jelentőségét az is mutatja, hogy az elmúlt évszázadban is folyamatosan a politika napirendjén volt, több földreform is volt, melynek keretében alapjaiban megváltoztatták a magyar birtokviszonyokat. Ezzel pedig szintén vagy kedveztek vagy épp gátolták a saját előállítású termékek terjedését.

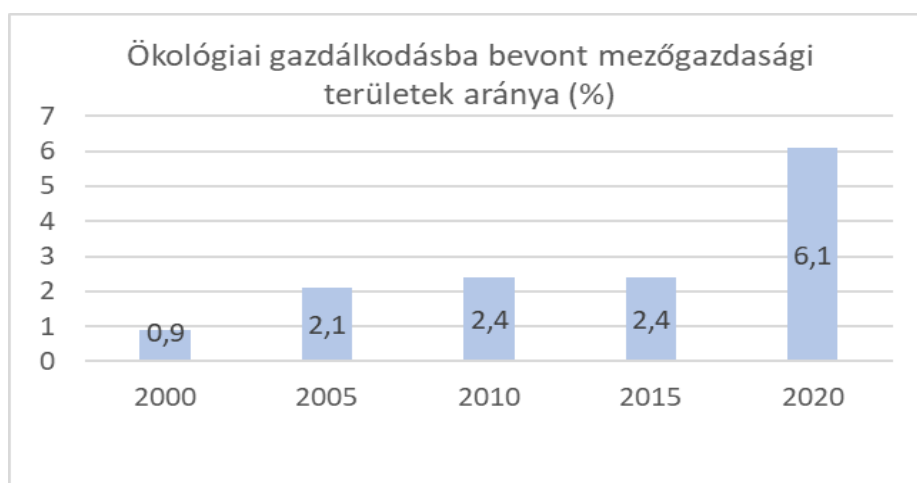
Szakdolgozatomban azt vizsgáltam, hogy a szakirodalom hogyan határozza meg az ökológiai önellátás fogalmát. Kérdéseim közé tartozik, hogy vajon milyen előnyöket és hátrányokat soroltat fel az ilyen típusú agrárrendszer mellett. Az önellátás történeti háttéréről is írok, hogy a különböző történelmi időszakokban milyen módon változott az önellátás aránya és a lehetőségei.

2. Irodalmi áttekintés

2.1. Az önellátás meghatározása

2.1.1. Fogalma

Sokféleképpen lehet értelmezni a fogalmát, számomra az önellátásban a legvonzóbb a függetlenség, idegen szóval az autonómia irányába történő elmozdulás. Az ökológiai gazdálkodással is Magyarország összes régiójában foglalkoznak és az ökológiai gazdálkodásba bevont területek nagysága az elmúlt évtizedben két és félszeresére nőtt (1. ábra). Ezt a növekedést a piaci igény és a pénzügyi támogatások is segítették. Azonban az ökológiai tevékenység mérete és szerepe eltér attól függően, hogy hobbiszinten, önellátó vagy árutermelő jelleggel végzik-e azt. A legfőbb határvonal a hobbi és az önellátó gazdálkodásra termelő között a költségérzékenység. Míg egy önellátó gazda a költségeit szeretné minimalizálni, addig egy hobbiból gazdálkodó nem foglalkozik a költségekkel. Az utóbbi számára nincs gazdasági aspektusa a termelésnek. Egy hobbi gazda számára az elsődleges cél az örömszerzés, illetve a szabadidő eltöltése. (Alvincz és Koltai, 2009)

1. ábra, Ökológiai gazdálkodásba bevont mezőgazdasági területek aránya
Forrás: KSH (2022)

Az önellátás fogalma nem volt mindig egyértelmű. Ha a 20. század elején megkérdezték volna egy parasztembert, hogy mit gondol az önellátásról és milyen arányban termel értékesítésre és önellátásra, akkor feltehetőleg nem értette volna a kérdést se. Ők ugyanis nem termeltek piacra, amit megtermeltek azt mind a család fogyasztotta el nyersen, vagy feldolgozva. A búzából elkészítették a lisztet majd pedig belőle a kenyeret. Az önellátás agrárrendszerét egyszerűen a családi gazdálkodással lehetett abban a korban azonosítani. (Fél és Hofer, 1997)

Ma úgy fogalmazhatnánk meg, hogy az önellátás végső soron a saját termelés és a fogyasztás összhangja. Ezzel a fogalmi egyszerűsítéssel sokféle munkát, tevékenységet jelenthet, nem is korlátozódik feltétlen az élelmiszer előállításra. Az önellátás alatt érthetünk

teljes és részleges önellátást is, ugyanis ma már nem lehet teljes önellátást megvalósítani csak az arányát lehet fokozni (Kun, 2012). Ökológiai önellátás annyival több, hogy a lehető legtöbb természetközeli elemet őrzi meg a termelés során, így ehhez szükséges ismerni a természet működését. A legtöbb tudást és tapasztalatot igénylő mezőgazdasági keretrendszer. Az ökológiai gazdálkodással előállított termékek kiemelt értékkel rendelkeznek a mai piacokon.

2.1.2. Előnye és hátránya

Legfontosabb előnye, hogy ha az ember önellátásra termel, akkor biztosan törekszik a minőségre és minél kevesebb növényvédőszer használatára. Értelemszerűen, ha a gazdaságában feleslege keletkezik – nincs összhangban a termelés és a fogyasztás – akkor az a termék sem tartalmaz egészségre káros anyagokat. A termék magában hordozza a termelő szívét-lelkét, a jószándékú gondoskodást a családja felé. Az önellátás előnyei közé sorolom, hogy kreatív munkát igényel, támogatja az építő jellegű feladatokat (pl.: egy magasságyás megépítése). A termelő tevékenység szépíti a tájat, színeket visz a környezetbe és – költségkímélő gazdálkodás lévén – akár pénzügyi előnyei is mérhetők. Edukációs hatása is van, a mai világban különösen szükséges türelemre és beosztásra tanít, előrelátóan kell hozzá tervezni és gondolkodni. Az ember jobban megbecsüli a saját munkáját, ezáltal később remélhetőleg másét is. A mindennapi jövedelemért végzett munka nem mindig adja meg ezeket az örömeket. (Kolumbán et al., 2017)

Hátrányai közé tartozik egy mértéktartóbb és korlátozottabb életmód, egy introvertáltabb tevékenység. Hátrányai közé lehet sorolni, hogy vizuálisan nem mindig tökéletes formák és színek jellemzik ezeket az otthon előállított termékeket. Legnagyobb korlátja pedig a szükséges terület. A területre nincsenek konkrét számok és sok mindentől függ. Korábban pár száz négyzetméteren, egy konyhakertben, zöldséggel és néhány gyümölcsfával ellátták az egész családot terméssel és munkával is tavasztól ősziig. Az 1. táblázat összefoglalja, hogy egy négytagú család esetén hány négyzetméter szükséges a különböző zöltségfélék termelése esetében. Állattartó gazdaság esetében egy számosállathoz legalább 1-2 hektárnyi területre szükség van. Ökölszabály szerint nagyjából 4-5 hektár képes biztosítani egy család teljeskörű önellátó megélhetését a növényektől az állattartáson át akár a tűzifáig. Ha kereskedelemre is szeretnének termelni, akkor a területigényre már nehéz alapvetéseket megfogalmazni. Nem lehet egyetlen termékre alapozni a kereskedelmet, megfelelő diverzifikáció szükséges például gyümölcsösök esetében is. Így az önellátással való foglalkozás hátrányai közé tartozik, hogy az környezeti és területi adottságoktól függ. Azt, hogy mit tudunk termelni és mennyit, determinálja a hely, ahol élünk és a rendelkezésünkre álló terület. (Ferencz, 2014)

Területszükséglet az önellátásra alapozott termelésben	
Növény	Négyzetméter
paradicsom	64
paprika	12
zöldborsó	32
káposztafélék	40
uborka	4
hagyma	36
sárgarépa	32
petrezselyem	24
egyéb	28
Összesen	272

1. táblázat: Területszükséglet az önellátásra alapozott termelésben

Forrás: Csete és Láng, 2005

2.1.3. Időszerűsége

Az évek óta egyre aggasztóbb eseményeket produkál a világ. Először 2020-ban megjelent a Covid-19 pandémia, mely az élet minden területén – a munkavégzéstől kezdve a közösségi rendezvényekig – változást hozott. 2022. februárja óta tart – az orosz-ukrán háborús konfliktus, melynek hatására energiaválság is fellépett. Továbbá a háború kezdetén nem csak az egészségesebb ételkészítés, hanem az elegendő ételkészítés megléte is kérdésessé vált. A háború miatt az ellátási láncok akadózottak, az energiaválság miatt pedig drasztikus ételkészítési-infláció lépett fel. A pánikvásárlás az alapételkészítési és tartós termékek esetében is megjelent, melyek hosszabb-rövidebb ideig tartó hiányhoz vezettek. Ezekkel a jelenségekkel évtizedek óta nem találkoztunk, ezért most időszerű az önellátásról ismét beszélni. (Besenyő et al., 2022)

Antropológiai oldalról is látom az önellátás létjogosultságát és időszerűségét is. Saját tapasztalat is, hogy nem csak munkahelyre van szükség a boldogsághoz, hanem arra is, hogy az ember saját környezetében legyen valami építő és látványos feladat is. Ilyen feladatoknak tartom a kertészkedést, gyümölcsfák metszését, állatok ellátását, tűzifa vágást és sok más önellátó tevékenységet, melynek értelme az élet fenntartása. Ez a munkavégzés viszont nem azonos a pénzkereséssel, de az ideális állapot az, amikor az ember önellátó tevékenysége és a jövedelemszerző munkája kiegészíti egymást vagy kapcsolódik egymáshoz. (Kolumbán et al., 2017)

Online világhoz való nagyobb mértékű kapcsolódás miatt jól esik a szabadidőt kertben tölteni, fizikai szükségleteket kielégíteni és a természettel aktív kapcsolatot fenntartani. Emiatt is vannak, akik új életformát is keresnek maguknak. Az új életforma lehet a rendszeres túrázás, de lehet az új életnek egyik kiteljesedése az önellátás is, mivel valószínűleg egyre többen gondolják úgy, hogy a mostani gazdasági-társadalmi rendszer ebben a formában nem tud sokáig működni. (Cáke-Baly, 2009)

Összefoglalva az elmúlt időszakban szembesültünk háborúval, fertőzés veszéllyel, kijárási korlátozással, készlethiánnyal, egekbe szökő élelmiszer- és energiaárakkal, egészségtelen élelmiszerekkel. Ezért véleményem szerint érdemes eltöprengeni azon, hogyan segíthetnénk magunkon, mennyi energiával, idővel, pénzzel lehetne élelmiszereket otthon előállítani. Az önellátó életmód időszerűsége tehát nem kérdés és már kalkulációkkal lehet bizonyítani a hasznosságát is. Az alacsony jövedelmű háztartásokban megvan a képesség és a lehetőség, hogy a kiadásuk 15-20%-át előállítsák zöldség és gyümölcs estében továbbá hús, tej és egyéb termékek esetében a költségek felét is megtakaríthassák, ha nem a pénzkereséssel kellene foglalkozni (pl.: jelentős költség tétel a téli tüzelőfa kitermelése). (Bíró et al, 2012)

2.2. Magyar önellátás történeti áttekintése

2.2.1. A 20. század előtt

A középkorban a 13. század közepéig a magyar gazdaságban a természetközeli önellátó gazdálkodás volt az uralkodó, az Európában kibontakozott mezőgazdasági forradalom az alkalmazott technikákban csak fokozatosan terjedt el hazánkban. Az ipar elődjének tekinthető kézművesség főleg a földesurak és az egyházi központok környékén dolgozó mesteremberek műhelyét jelentette. (Pogácsás, 2019)

Az önellátás középkori formájára a helységneveink is utalnak. A birtokadomány leveleink felsorolják tételesen azokat a családokat, akik az adományba kapott földön gazdálkodtak. Az egy területen szolgáló népeknek a nevei elárulják, hogy az egyes falvak mivel foglalkoztak, mit termeltek vagy tenyésztettek. (pl.: Halász, Lovászi), Felesleg természetesen ezekben az időkben is volt, ezeket egy szűkebb környezetben belül el tudták cserélni. A komparatív előnyök mentén tudtak cserekereskedelmet folytatni: például egy víz mellett fekvő falu tudott halat adni, míg egy dombvidéken élő közösség pedig gyümölccsel tudott szolgálni. (Andrásfalvy, 2013)

A 18. században, az ipari forradalommal, Magyarországon is elindult a gazdasági és társadalmi fejlődés, de ez a fejlődés nem volt egyenletes az évszázad során. A század elején csak néhány ember dolgozott az iparban, a többség továbbra is a mezőgazdaságban tevékenykedett még. Önellátás szempontjából fontos jelenség, hogy ebben a században jöttek létre a tanyák a lakott területek határában. A mezővárostól távol levő földeket így könnyebben tudták művelni és az állatoknak is helyben termelték meg a takarmányt. Ezek a tanyák állandó lakhelyül szolgáltak a fiatalabb generációknak, míg az idősebbek a településen éltek. Miként a bevezetőben említettem így volt ez a saját családomban is.

A 19. században már erősödött az iparosítás, de továbbra sem jelentette azt, hogy az emberek tömegesen hagyták volna el a mezőgazdaságot. A század elején még községi elöljáróság határozta meg a mezőgazdasági munkák megkezdésének és befejezésének időpontját. Azonban a jobbágyság 1848-as eltörlése után a gazdaságvezetés közös szabályozása egyre lazult, mindenki szabadon dönthette el, hogy mit termeszt a földjén. Ezzel elkezdődött a mai piaci értelemben vett szempontok figyelembevétele is a vetésterv kialakításánál. A parasztembereknél tehát az önellátás mellett szempont lett a gazdasági előny is, hogy minél több mindent tudjanak cserélni, „üzleti kombinációkat” végeztek. (Fél és Hofer, 1997)

2.2.2. A 20. század első felében

Bár tudtak már termékeket cserélni, de a 20. század eleji parasztságra továbbra is a teljes önellátás volt jellemző. Nem halmozták az árut és érdemi felesleget se termeltek, mert nem volt

klasszikus értelemben vett kereskedelem, csak eseti jelleggel közvetlen árucseré. Az önellátás ebben az időszakban presztízs kérdés is volt: a paraszti önértéket és méltóságot emelte az autonómia és az a tudat, hogy a saját termését fogyasztja és ez adta a munkához a motivációt. Az alkalmi árucseréket országos szinten szervezték meg, privilegizált helyszíneken és időpontban. A szerencsés falvak vagy mezővárosok megadott napokon vásárokat tartottak, mely hagyományt szintén a helységneveink őrzik. (pl. Tardoskedd, Csíkszereda, Nagyszombat). (Andrásfalvy, 2013)

Azonban 30-as évek gazdasági nehézségeire megoldásként Somogyi Imre (1942) a „Kertmagyarország felé” című művében egy új mezőgazdasági rendet és életformát sürget. Ekkorra elterjedt a külterjes gazdálkodás és a magas termelési költség melletti búzatermelés, vagy ahogy ő fogalmazza meg: szemtermelés, „a búza meg a jószág volt a fő cél”. Ehelyett ésszerű kertgazdálkodást javasolt. A földreformokat nem tartotta elegendőnek, új gazdálkodási életet, családi kertművelést javasol a magyar nép boldogulásához. A búzának, mint növénynek az elsőbbsége a második világháború folyamán meg is rendült, helyette elkezdtek termelni más növényeket is, nőtt az intenzív ágazatban a zöldség és főzelékfélék termesztése.

2.2.3. A kommunizmus éveiben

A kommunista hatalomátvétel után, az ország mezőgazdaságában az ideológia játszotta a legfontosabb szerepet. Elkezdtek átszervezni a mezőgazdaságot. Ebből az időszakból két jelenséget emelek ki, melyek véleményem szerint ellentétes irányban hatottak az önellátás lehetőségeire. Egyik a háztáji gazdálkodás kialakulása, másik pedig a városodás.

A háztáji gazdaságok rendszere az 1960-as években alakult ki, melynek segítségével a térségi tagok saját maguk is tudtak gazdálkodni. A háztáji működése csak és kizárólag a közös gazdaságokkal együtt volt hatékony. A háztáji súlya és szerepe folyamatosan változott a kommunizmus évtizedei alatt. Kezdetben az önellátás funkciója volt nagyobb, hiszen a világháború pusztítása miatt akadozott a kereskedelem. 1970-es évekig némi árutermelési funkciója volt, de inkább önellátásban töltött be kimagasló szerepet. 1980-as évektől a hagyományos önellátás visszaszorul. Más feladatot is szabtak a háztáji számára: a falusi közösség és a kisüzemi termelés fenntartását. A gazdaság számára nélkülözhetetlenül fontos volt az itt előállított élelmiszer mennyisége. A kommunizmus alatt, a háztáji az önellátó feladatát viszonylag jól teljesítette: a hiánygazdaságban az élelmiszereket pótolta. (Bognár, 2009)

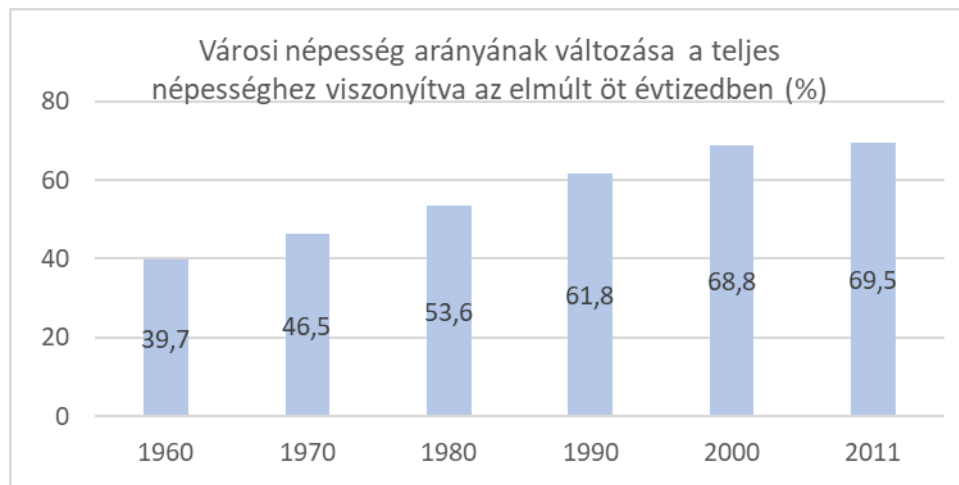
A mezőgazdaságra a rendszerváltozásig a nagyüzemek voltak a jellemzők. A mezőgazdasági területek döntő többségén 1500 állami gazdaság és termelőszövetkezet osztozkodott, de szoros integrációban voltak az átlagosan 0,8 hektáros üzemmérettel rendelkező háztáji gazdaságokkal. A 2. táblázatban látható, hogy a rendszerváltoztatás előtti években a háztáji termeléshez kapcsolódó területek nagysága jelentősen csökkent, azonban ez a nyugdíjasok számának csökkenéséből eredt.

A háztáji gazdaságok területének változása	
Év	Hektár
1975	588 594
1980	525 855
1985	437 600
1990	198 793

2. táblázat, A háztáji gazdaságok területének változása
Forrás: KSH (1997)

A háztájjal ellentétes irányú hatást váltott ki az önellátási képességre az mezőgazdasági termelésre képes parasztság városokba terelése, a munkásosztály létrehozása. A kommunizmus időszakában épültek a panelházak, lakótelepek. A városi lakosság aránya a kommunizmus időszakában 20%-kal növekedett. Ez a trend a napjainkban is tart, azonban a növekedés üteme lelassult. (2. ábra)

A szuburbanizáció is elkezdődött ebben az időben: a városi nehéz lakhatási viszonyok miatt az emberek elkezdtek menekülni az agglomerációba. A szuburbanizáció fő oka a város által nyújtott rossz lakhatási körülmények, ezért a lakosság a falusi léthez közelebb álló és nyugodtabb külvárosokba kezdett költözni. A szuburbanizáció a napjainkban is tartó gyorsuló folyamatát segíti az egyre jobb infrastruktúra, az úthálózattól a tömegközlekedésig, az autózás terjedése pedig könnyíti a mobilitást. (Baranyai és Csernus, 2022)

2. ábra, Városi népesség arányának változása a teljes népességhez viszonyítva az elmúlt öt évtizedben (%)
Forrás: KSH (2015)

2.2.4. Rendszerváltoztatást követően

A mezőgazdasági termelők szerkezete és birtokviszonyai a rendszerváltoztatást követően, az 1992-es kárpótlási jegyek kiadásával, jelentősen átalakult. Az önellátást segítő

háztáji gazdálkodás megszűnt, mivel nagyüzemektől kapott támogatás nélkül már nem tudtak jól működni. Nem rendelkeztek az alapvető felszereléssel, nem voltak szövetkezetek, akik felvásárolták volna a megtermelt árut és az agrárszektorból is jelentős munkaerő áramlott ki. Így a munkaerő motiváltsága szűnt meg.

A kárpótlási törvénnyel az egykori téesz földek elaprózódtak, osztatlan közös földbirtokok és százezres számban kistermelők jöttek létre, megjelentek a gazdasági társaságok is a mezőgazdaságban, illetve a másodállásban vitt önellátó gazdaságok. A belső agrárpiacot nehezítette, hogy az egyre erősebb agrárimport és a tökehiány miatt elmaradtak a fejlesztések, nem volt már versenyképes a magyar agrárium. Az import területén óriási szerepet játszottak a nagykereskedelmi láncok, melyek gyakran az előállítási ár alatt kínálták az élelmiszert.

Az egészségügyi előírások, a kieső piacok, a hiányzó munkaerő és termelőeszközök valamint az ezekből következő demotiváltság miatt sok kis gazda felszámolta a gazdaságát, mert ezekkel a körülményekkel már nem tudták azokat életképesen működtetni, ezért egy természetes folyamat volt a gazdaság szám csökkenése. (Bognár, 2009)

Az egy hektár alatti egyéni gazdaságok száma a rendszerváltoztatást követő első évtizedben már a felére csökkent (3. táblázat). Ebből is lehet következtetni a 90-es években történő saját fogyasztásra történő termelés csökkenésére, ugyanis a magyar statisztikai adatok is azt erősítik – hasonlóan a kelet-közép-európai eredményekhez – hogy csak a legkisebbek, az egy hektár területet el nem érő gazdaságok teljesen önellátóak. Egy és öt hektár között terméket is értékesítenek, öt és tíz hektár között pedig már a termékek több mint felét árutermelésre kínálják, ezzel pedig kiesnek a statisztikai önellátás fogalmából. (Burgerné, 2015)

Egyéni gazdaságok számának változása a rendszerváltoztatás utáni évtizedben földterület nagyság szerint		
Termőterület nagysága(hektár)	1991	2000
0 -0,2	645	374
0,2 - 0,5	412	204
0,5 -1,0	200	99
1,0- 10,0	138	232
10,0 -100,0	1	49
100,0-		2
Összesen	1396	960

3. táblázat, Egyéni gazdaságok számának változása a rendszerváltoztatás utáni évtizedben földterület nagyság szerint

Forrás: KSH (2000)

Ettől függetlenül a 90-es évek elején, a mezőgazdasági kapitalista fejlődés hajnalán, az első egy-két átmeneti évben saját fogyasztásra termelés szintje nagyjából megmaradt, mivel ekkor az életszínvonal jelentősen visszaesett. Statisztikai adatok szerint, a kisgazdaságok számának csökkenésével egyenes arányban a háztartási kiadásokban mért önellátás aránya is a

felére csökkent 8%-ról 4%-ra 1993-tól 2003-ig. Ez a csökkenés elsősorban az állattartásban jelentkezett – így volt saját családomban is – viszont a zöldség és a gyümölcsfogyasztás önellátási szintje továbbra is viszonylag magas maradt. (Vadovics és Gulyás, 2007)

Az ezredfordulót követő években még inkább felhagytak az önellátással a családok, egyrészt mert növekedett az élelmiszer előállítás költsége, másrészt életszínvonal emelkedés is történt, valamint egyre jobban teret hódítottak a bevásárlóközpontok (pl.: Tesco, Auchan), ahol az év minden napján – a termékek hazai mezőgazdasági szezonjától függetlenül – spanyol paradicsomot, olasz szőlőt vagy akár szlovák tejet lehetett kapni. Ezek következtében, a saját termelésből származó fogyasztás jelentősen visszaesett. (Besenyő et al., 2022)

Saját fogyasztásra termelők aránya az egyéni gazdaságokban	
Év	%
2000	60,8
2003	59,3
2005	51,3
2007	52
2010	60,8

4. táblázat, Saját fogyasztásra termelők aránya az egyéni gazdaságokban
Forrás: KSH (2010)

A saját fogyasztásra történő termelést nehéz sok esetben statisztikailag kimutatni (pl.: néhány négyzetméteres konyhakert statisztikai szemmél nem látható). Ezért az önellátást például az egyéni gazdaságokhoz tudjuk kapcsolni. Ezekben a gazdaságokban lehet mérni a saját fogyasztásra termelők arányát és ez alapján tetten érhető a 2000-es évek elején csökkenő önellátási arány, mivel szűkültek a jövedelemszerzés céljából történő termelési lehetőségek is. (4. táblázat) A 2007 utáni emelkedést feltehetőleg az akkori pénzügyi- és gazdasági világválság okozta. Statisztikai adatok azt mutatják, hogy a rendszerváltoztatás utáni két évtizedben a saját fogyasztásra termelt zöldség a felére, a gyümölcstermelés pedig majdnem a tizedére esett vissza (KSH, 2010)

3. Anyag és módszer

Dolgozatom forrásául 39 szakirodalmi forrást elolvastam és ezek alapján szeretném áttekinteni, hogy a jelenlegi helyzetben hazánkban az önellátás milyen kihívásokkal néz szembe, de még inkább melyek azok a tényezők, melyek segíthetik a szélesebb körű terjedését. Kizárólag nemzeti vonatkozásban vizsgáltam a szempontokat, ezért főként magyar szakirodalmakat tekintettem át dolgozatom elkészítése közben.

4. Eredmények és következtetés

4.1. Önellátás nehézségei a napjainkban

Ebben a fejezetben azokat a szempontokat veszem számba, melyek véleményem szerint az ökológiai önellátás elterjedését manapság gátolják, negatívan hathatnak rá.

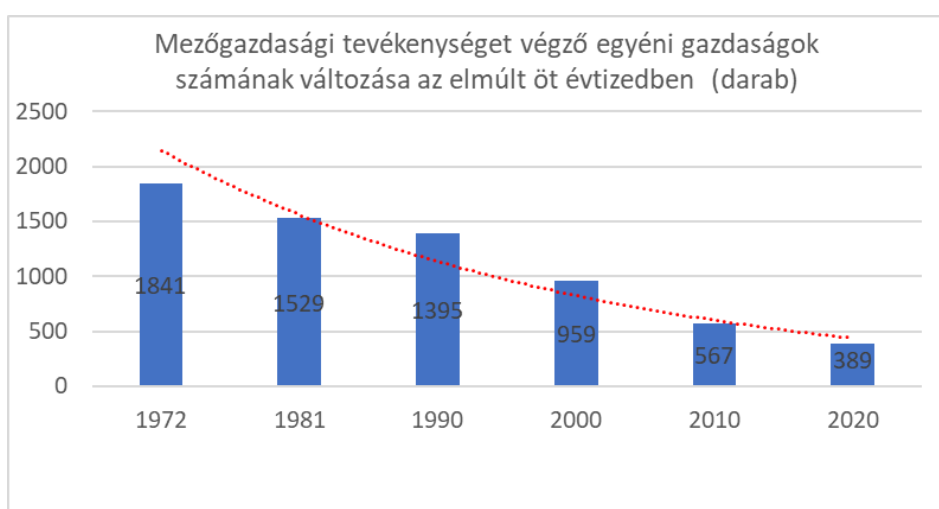
A természet alrendszerait – ideértve az erdőket, szántóföldeket, vizeket – szeretni kell és gondozni. Ezt a gondozást, művelést korábban generációk adták egymásnak át. A leírt történelmi okok miatt ez a tudás és a felelősségérzet az elmúlt időszakban elveszik az emberekből. Ráadásul az önellátásnál nem is mindig a lexikális tudás a fontos, hanem lélekben arra is készülni kell, hogy egy évben nem lesz semmi termés, leggondosabb törődésünk ellenére sem. Továbbá kitartás és szorgalom szükséges az önellátáshoz, illetve előrelátás. Át kell gondolni, hogy mik a lehetőségek és ahhoz igazítani a vágyainkat az életmódunkat. (Kolumbán et al., 2017) A városi életben szocializálódott lakosok gyakran nem számolnak ezekkel a fizikai munkával járó nehézségekkel, a vidéki romantika és idilli hangulat miatt vágnak bele az önellátásba, amikor aztán szembejön a fárasztó valóság.

A nemzetközi eredmények azt mutatják, hogy az ország fejlettségével fordítottan arányos az önellátás mértéke. (Buday-Sántha, 2011) A fejlett gazdaságokban egyre kevésbé lehet a mezőgazdaság versenyképességét a társadalmi önellátásra és a kistermelői piacra alapozni, bár ezeknek is jelentős szerepe van. Az alacsonyabb fejlettségi szinten levő országok lakosainak fontos szerepet tölt be életükben a saját fogyasztásra történő termelés, ami a szegénység egyik következménye. Az önellátók a gazdasági nehézségek miatt nem tudják megfelelően kihasználni a képességeiket (pl.: hitelfelvétellel történő fejlesztés, pedig a hitel a modern gazdaság mozgatórugója). Így az idejüket szánják rá az önellátásra, ez számukra a fejlődés záloga. A gazdasági konjunktúra eljövetelel, növekednek a jövedelmek, így könnyebben be tudják szerezni a megélhetési javakat a piacon, így praktikusán csökken az önellátásra történő termelés aránya (Kuhnen, 1982) Fejlett országokban a földre csak profitot és nyereséget hozó tőkeként tekintenek és nem az életet jelentő alapra. Erre tökéletes példa az amerikai „farmer”, aki a legkevesebb költséggel és emberi munkaerővel nagy latifundiumokon jut jelentős profithoz. Fejlett országokban a mezőgazdasági termelést - a családi gazdaságokkal szemben - gépesített nagybirtokokkal nyersanyag előállításra csupaszítják, a feldolgozóipar és az áruházláncok kiszolgálója lesz. (Andrásfalvy, 2013) Az önellátás versenyképessége alacsony, ezért a fejlett országokban egyre jobban csökken az aránya, ez pedig hazánkban is nehezíti a terjedését.

Az ország fejlettségi szintje mellett generációk közötti gondolkodást is szeretném megemlíteni gátló tényezőként. A 21. század jó eséllyel gyökeres, az emberiséget a jelenleg ismertnél alacsonyabb civilizációs szintre kényszeríti. A megszokott életszínvonalat nehéz lesz feladni, de el kell fogadni, hogy száz évvel ezelőtt is boldogan éltek emberek, ha nem is ilyen körülmények között. (Molnár, 2017) A fiatalok már nem tudnak, vagy nem akarnak drasztikusan változtatni az életmódjukon. Míg az idősebbek nem számolgatnak, nem

gondolkodnak azon, hogy mennyi energiába és időbe kerül egy feladat elvégzése, a mai fiatalok mindent a hatékonyság szemüvegén keresztül néznek. Az idősebbek nem számolják fel a saját munkájuknak a bérköltségét, óradíját, így csak látszólag olcsóbb az otthon megtermelt termék ára.

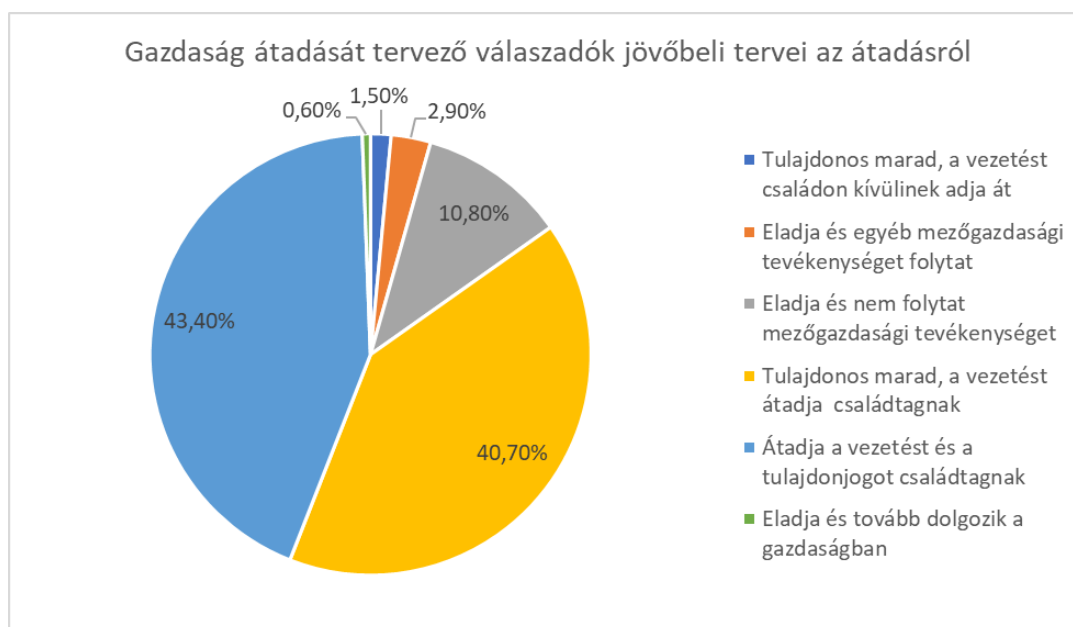
A magyar vidéki életet meghatározó mezőgazdaság folyamatos változásban van és volt. A rendszerváltoztatást követően a magyar vidéken megjelentek a mezőgazdasági vállalkozók. Ezeknek egy része a statisztikákban egyéni gazdaságokként titulált csoport, melyek egyik fontos jellemzője, hogy a családi körben szerveződnek meg. Ennek a társadalmi csoportnak is az alapvető célja a profittermelés és ezáltal a fejlődés, a jobb életszínvonal elérése volt. (Csurgó, 2013) Azonban napjainkban gyorsul a birtokkoncentráció, így egyre kevesebb olyan egyéni gazdaság van, aki termelési tevékenységet tud egyáltalán folytatni, így értelemszerűen csökken a potenciális önellátó gazdaságok száma is. Mostanra már olyan nagyra nyílt az olló a versenyképes árutermelő és a vegetáló önellátásra termelő egyéni gazdaság között, hogy így nincs is átjárás a két réteg között. (Csatári, 2004) A saját fogyasztásra termelő kis egyéni gazdaságok küzdenek az életben maradásért és nem tudnak integrálódni se vertikálisan, se horizontálisan, az átalakuló mezőgazdasági termelésbe. Ez a struktúra nem kedvez sem a versenyképességnek, sem az önellátás terjedésének. A 3. ábrán látható, hogy még 1972-ben 1,8 millió egyéni gazdaság működött (praktikusan ez akkor a háztájit jelentette), a nyilvántartások szerint 2020-ra ez a szám 389 ezerre csökkent. Bár a statisztikai adatokban egyéni gazdaság, definíció szerint, legalább 1500 m² (0,15 ha) területtel kell, hogy rendelkezzen és a 2.1.2 fejezetben írtam, hogy akár 2-300 m²-en is lehet önellátó életmódot folytatni, azonban a gazdaságok számának csökkenése értelemszerűen nem kedvez az önellátás térhódításának. (A 2010-es évektől nem találtam idősoros statisztikát arról, hogy az egyéni gazdaságok milyen arányban termelnek saját fogyasztásra).

3.ábra, Mezőgazdasági tevékenységet végző egyéni gazdaságok számának változása az elmúlt öt évtizedben

Forrás: KSH (2016), KSH (2000)

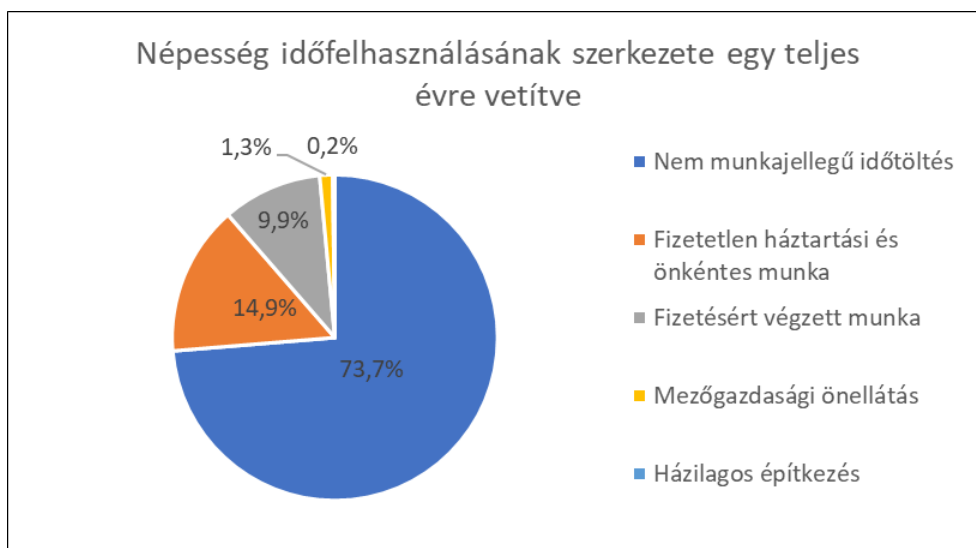
A jövőbe tekintve a 4. ábrán látható, hogy a jelenlegi gazdálkodók több mint egy tizede úgy akarja eladni a gazdaságát, hogy nem is folytat tovább mezőgazdasági tevékenységet. Ebben az átrendeződésben alapvetően a birtokok koncentrációjára lehet számítani és így – a statisztikailag is mérhető gazdaságok esetében – ebben az összefüggésben inkább az önellátás visszaszorulása feltételezhető.

4. ábra, Gazdaság átadását tervező válaszadók jövőbeli tervei az átadásról
Forrás: KSH (2022)

Nehézségek között megemlítem a komfortérzetet és a megszokást. A mai fogyasztói társadalom alapvetése, hogy a vásárlás boldogságot okoz. Ha az ember nem engedheti meg magának a terméket, percekben belül hitelhez is juthat, ez se legyen akadály a fogyasztásnak. A kényelmes és fogyasztásorientált élet miatt, ma már mindent ipari körülmények között készítenek el.

A kertvárosokban vagy az agglomerációs településeken erőteljesen gátolja az önellátás szélesebb körű elterjedését egyrészt az a trend, mely szerint a családi házak kertjeiben inkább holland pázsit, egzotikus növények és komplett szórakoztató parkok kapnak teret. Másrészt természetesen a városi családok azon életmódja se kedvez az önellátás minimális szintjének se, hogy a logisztikával és a munkával töltött idő akár 10-12 órát is elvesz a napból. (Besenyő et al., 2022) Az otthoni kertészkedés hiányának a leggyakrabban az időhiányt jelölik meg a válaszadók. A statisztikák szerint (KSH, 2010) hazánkban 2000-ben még naponta 78 perc jutott a mezőgazdasági saját célú termelésre, ez a szám 2010-re 37 percre csökkent. Ezzel párhuzamosan a kereső tevékenységgel, a fő foglalkozással töltött idő pedig duplájára nőtt. Az 5. ábrán látható, hogy egy évre vetítve 1,5 százaléknyi idő jut átlagosan a saját fogyasztásra történő mezőgazdasági termelésre.

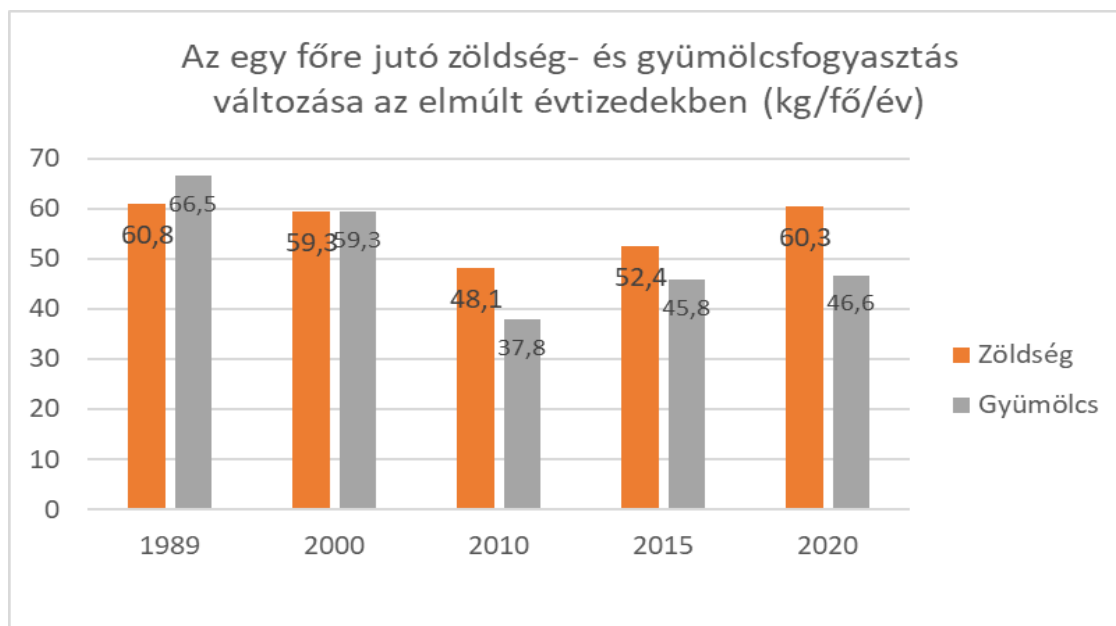
5. ábra, Népesség időfelhasználásának szerkezete egy teljes évre vetítve
 Forrás: KSH (2016)

Az önellátás visszaszorulása ellen hathatnak még olyan régi beidegződések, hogy azt gondolják, ellopják a termést, ezért nem érdemes vele foglalkozni. Vagy a termelőeszközök (pl.: egy metszőolló) drágulása, tehát elsőre jelentős ráfordítást kell eszközölni, ha valaki nagyobb mértékű mezőgazdasági önellátásba szeretne kezdeni. Illetve a hosszútávú jövőt még kevés esetben látják előre az önálló termelésben a fiatalok. (Buday-Sántha, 2011)

4.2. Önellátás lehetőségei itthon

A következőkben azokat a lehetőségeket veszem számba, melyek a szakirodalom áttekintése és saját tapasztalataim alapján, véleményem szerint előre mozdíthatják az ökológiai gazdálkodás és rajta keresztül az önellátás szintjét. Fontos megjegyezni, hogy ezeket az összefüggéseket nehéz empirikus adatokkal igazolni. Ezek hosszútávú vizsgálatot igényelnek, ezért csak lehetőségként, olyan pozitív tényezőként említem őket, melyek úgy gondolom könnyebbé tehetik napjainkban és hazánkban az önellátás térhódítását.

Az elmúlt években megváltoztak a vásárlási és fogyasztási szokások. A vásárlási szokásokat több minden befolyásolja, ezek közül az egyik a ma divatos táplálkozási trendek. A táplálkozási szokások megváltozását a munkavégzés jellegének átalakulása is, mely hatással van az egészségre. Elődeink még szalonnát fogyasztottak, de utána kimentek kemény fizikai munkát végezni. Ha ma valaki szalonnát enne és utána egész nap ülne a számítógép előtt, akkor előbb-utóbb ez a testsúlyán is meglátszódná. Tehát nem lehet hagyományt követni a táplálkozásban, ha a másik oldalon jelentős változás van. Ami az előző generációknak jó volt, az nekünk már nem, mert más életet élünk. Ezt tudatosan egyre többen felismerik és figyelnek az egészségükre, amihez az egyik legjobban megfogható és ösztönző dolog a saját élelmiszer előállítás. (Kollányi, 2023). Véleményem szerint ez mutatkozik meg abban is, hogy az elmúlt egy évtizedben, lassan, de növekedett hazánkban az egy főre jutó zöldség- és gyümölcsfogyasztás.

6. ábra, Az egy főre jutó zöldség- és gyümölcsfogyasztás változása az elmúlt évtizedekben (kg/fő/év)

Forrás: KSH (2022)

A gazdálkodáshoz tudás és szakértelem szükséges, melyet el kell sajátítani és gyakorlatban kétkézi munkával meg is valósítani. A tudás megszerzést segíti, hogy az emberek bizalmatlanabbak a piaccal szemben és igyekeznek függetlenedni a piaci és az állami

folyamatoktól is, vagy legalább alternatívákat keresnek. A szakértelem elsajátítását lehetővé teszi a technológiai fejlődés és az infrastruktúra bővülése is. Az értékrend átalakulása segíthet, hogy egy modern háztartási szektor alakuljon ki, melyben az önellátás és a termelés alternatívája a piaci tevékenységnek. (Horváth et al., 2017)

A negyedik ipari forradalom sláger témája a digitalizáció, a robotok terjedése és ma már a mesterséges intelligencia is. Ezek az informatikai keretek fogják megszabni az irányt a fenntartható fejlődésben és a termelésben és szolgáltatószektorban is feleslegessé tesznek munkaképes embereket. Ha ezek az emberek a munkahelyüket otthagyva, a városi létet felszámolva költöznek vidéki térségekbe, akkor egy esetleges közösségi gazdálkodásba bekapcsolódva szintén növelhetik az önellátás szintjét, akár saját termékekkel tudnak hozzájárulni a lokális árucserékhez és a fogyasztáshoz. (Molnár, 2017)

A 2022-es évi aszály után fokozottan nagy jelentősége van annak, hogy az ökológiai gazdálkodás klímarezilienciája, vagyis rugalmas ellenálló képessége mintegy 30 százalékkal nagyobb a konvencionálisénál. Így jobban viseli a szárazságot, de a víztöbbletet is, ha például egy hirtelen lezúduló csapadék miatt pangó víz keletkezik. A gazdák lassan felismerik a lehetőségét, hogy az ökológiai gazdálkodás előremutató, ugyanis ezzel az ellenállóképességével kevésbé leszünk kiszolgáltatva a növényvédőszernek, csökkenthetjük a műtrágya függőségünket. (Drexler, 2023)

Az önellátás irányába érdemes kis lépéseket tenni és kicsiben gondolkodni. Esetemben először például piacon vásárolt savanyúságot raktam el, majd később a szükséges alapanyag megtermeléséhez fóliasátrat építettem. Hasonló utat bejárva, a kis egyéni gazdaságok jelenthetik a fejlődés alapjait egy helyi közösségnek is. A lokálisan szerveződő közösségek kialakulása után országos szinten akár a szociális ellátórendszer finanszírozási igényét is lehet csökkenteni, vagy a mezőgazdasági import mennyiségét lehet szabad szemmel is látható mértékben csökkenteni. A helyi kis gazdaságok fejlesztése egy tudatos beavatkozást igényel a helyi folyamatokba, mely a külső- és belső erőforrásokat hatékonyan hasznosítja. A környék gazdasági potenciálját kell kiépíteni, miközben a lakosság életszínvonalát is biztosítjuk. A helyi gazdaságfejlesztés főbb szakmai területei: a helyi alapanyagok megtermelése és promotálása, valamint a helyi kereskedelmi forgalom támogatása, gördülékenyebbé tétele, a szociális háló kiépítése. Így lesz autonóm egy közösség. (Ferencz, 2014).

A lehetőségek között kell megemlíteni a hazai önellátási adottságokat. Magyarország jelenleg alapvető termékekből átlagosan 122%-ban képes önellátásra, ez a termelési potenciálja (5. táblázat). A magyar élelmiszeripar az agrárium felvevő piaca és az élelmiszeripar jelentős hányadot képvisel a magyar GDP-ben. Ezért fontos szerepe van a termelés mellett a feldolgozásnak is. Ha a döntéshozók felismerik ezt a vertikális gazdasági potenciált, akkor szintén nagyobb figyelmet kaphat a saját fogyasztásra, belső piacra történő termelés.

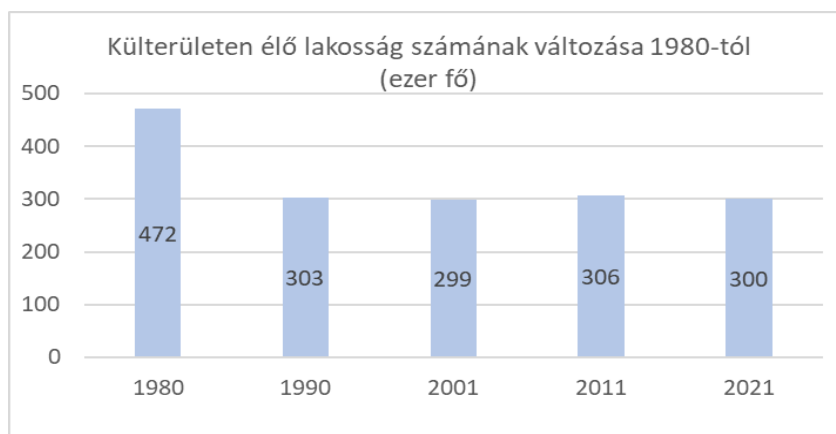
Magyarországi potenciális önellátás szintje különböző termékek esetében	
Termék	Arány (%)
Gabona	186
Burgonya	85
Cukor	44
Olajos növények	214
Zöldség	131
Gyümölcs	104
Hús	111
Állati zsíradék	93
Tojás	95
Tej	95
Átlag	122

5. táblázat, Magyarországi potenciális önellátás szintje különböző termékek esetében

Forrás: Kiss (2013)

Magyarországon a szuburbanizáció jelensége mögött a kertnek és a gazdálkodásnak jelentős szerepe van. A statisztikák szerint a válaszadók 45%-ánál a kert fontos szerepet játszott a vidéki nagyvárosból az alvóvárosokba vagy kertvárosokba való költözésben. (Csurgó, 2013) Ahogy Gandhi fogalmaz: "Előbb-utóbb tudomásul kell venni azt a tényt, hogy nem személytelen városi dzsungelekben, hanem falvakban és kis közösségekben kell élniük az embereknek. A városokban nagy profitokat és jó kereseteket vágnak zsebre az emberek, de ezt csak az teszi lehetővé, hogy kiszívják a falusi tömegek vérért." (Kumar, 2008)

A szuburbanizáció jelensége mellett napjainkban teret nyertek külterületen az árutermelésre felújított majorok, valamint a hobbi és nyaraló farmok is, melyeken ma már inkább csak kedvtelésből töltenek időt vagy folytatnak kevés mezőgazdasági munkát a tulajdonosaik. Továbbá egyre terjednek a turizmus céllal működő tanyák is, így az országban egykor homogén önellátó tanyavilág tanyái mára sokféle funkcionalitással rendelkező létesítmények lettek. (Csete és Láng, 2005) A mostani koncentrálódó birtokviszonyok és a települési rendezési tervek, továbbá az életmóddal kapcsolatos elvárások (pl.: infrastruktúra) miatt valódi új tanyák, gazdaságok már csekély számban létesülnek. Az elmúlt évtizedekben drasztikusan csökkent a tanyák száma, mert egyrészt a jelenleg önellátásra berendezkedő tanyákat jellemzően az idősebb generáció lakja, másrészt az 1960-as években kommunista tanyaellenes cselekmények is efelé vezettek. (Romvári, 2022) A tanyán élők létszámát már nem vizsgálják statisztikailag, helyette a külterületi lakosság adatairól lehet csak tájékozódni, de erről is csak a népszámlálások alkalmával. Ennek ellenére a lehetséges pozitív tényezők között említtem meg az önellátó tevékenység szempontjából, hogy a tanyasi vagy külterületen élő népesség lélekszámának csökkenése, az elérhető adatok alapján legalábbis, az elmúlt évtizedben lelassult. (Novák, 2021)

7. ábra, Külterületen élő lakosság számának változása 1980-tól (ezer fő)
Forrás: KSH (2010)

Az ökológiai gazdálkodás és azon belül kifejezetten az önellátás terjedését is segítheti, hogy a gazdasági előnyei is előtérbe kerülnek, így célként jelenik meg az új Európai Unió Közös Agrárpolitikájában is. Az EU-s szakpolitikai célokat, a biológia sokféleség helyreállítását és az ökológiai szemléletű gazdálkodás arányának növelését Magyarországon is végre kell hajtani és amint az 1. ábrán látható volt, ennek vannak is már eredményei. Az ökológiai gazdálkodás mellett felsőbb szinten is megfelelő figyelmet és támogatást kell nyújtani az önellátás megalapozására is. A támogatás egyik lehetséges formája, hogy az önellátásban keletkező felesleg értékesítéséhez a jelenlegi szabályok kedvező feltételeket nyújtsanak. Megfelelő támogatás mellett Magyarország a kedvező természeti adottsága és gazdálkodási hagyományai folytán ennek az EU-s szakpolitikai célnak egyik fő haszonélvezője lehet.

Végül a már jelenlévő pozitív példák is erősíthetik az ökológiai önellátás terjedését. Jó példákat találunk a városi és a vidéki környezetben is. Városban a közösségi kertek terjednek, melyek azok számára jelentenek nagy segítséget, akik nem rendelkeznek saját kerttel. Ezek kultusza Angliából indult, ahol a II. világháborúban a közösségi kertek mentettek meg embereket az éhhaláltól. Magyarországon 71 közösségi kert működik, ahol a városi emberek néhány négyzetméteren saját maguk kertészkedhetnek. Lehetőségük van egy saját parcellán növényeket gondozni. A közösség kerthöz csak a környéken élők csatlakozhatnak, melyet igazolni is kell.

A magyar vidéken pedig pozitív példával járnak elől az ökofalvak, melyek megújuló energiaforrással és közösségi összefogással mutatják be, hogy az önellátás bizonyos mértékig kivitelezhető. Néhány közülük évtizedek óta kutatják és oktatják is az ökogazdálkodást, az egyszerű életmód és az emelkedett gondolkodás elvét, „simple living, high thinking” mottót, melyek Srila Prabhupáda tanítómester vitt be a köztudatba, mikor a 70-es évek Amerikájában megtapasztalta fogyasztói társadalom allűrjeit. Az ökofalvak a fenntarthatóságra törekednek a folyamatos gazdasági fejlődés helyett. Korábban lepusztult szántókat és birkalegelőket tettek élhetővé és a térségben visszafordítják a gazdasági hanyatlást. A természetközeli életmódra koncentrálnak. Ezek a falvak példaértékű elkötelezettséggel mutatnak megoldásokat egy

környezettudatosabb élet felé. Első magyarországi ökofalu Gyűrűfű volt, melyet 1996-ban alapítottak.

A pozitív példákon keresztül láthatjuk, hogy a körülményektől való függés csökkentését nagyban segíti az összefogás, a közösségépítés, a hagyomány- és kultúráteremtés. Ezeknél a közös nevező mindig a természet szeretete. Az önellátó közösségek létrehozásához is szükséges egy jó vezető, aki lényeglátó és proaktív. Ezután, ha a közösség lelkiileg készen áll az önellátás útjára térni, akkor a megvalósításhoz szükséges lépéseket és változásokat a vezetőnek kell összehangolni és támogatni. A jó példák biztatást jelenthetnek a többi közösség számára. (Tóth, 2001)

8. ábra, Ökofalvak Magyarországon
Forrás: Magyar Élőfalu Hálózat

Az alábbi táblázatban összefoglaltam az általam olvasott szakirodalom továbbá a saját környezetem tapasztalatai alapján, hogy melyek jelenleg az önellátás térhódításának akadályai és melyek azok a tényezők melyek pozitívan hatnak a szélesebb körű terjedésére. A táblázatban szereplő szempontok az idők folyamán átalakulhatnak, változhatnak, de véleményem szerint az egyre több több érvet lehet majd felsorolni az önellátó tevékenységek mellett és egyre kevesebbet ellene.

Az ökológiai önellátás térhódításának nehézségei és lehetőségei itthon	
Nehézségek, akadályok	Lehetőségek, pozitív tényezők
hatékonyság folyamatos növelése, a fenntarthatóság helyett	táplálkozási trendek változása
túlzottan idilli kép a vidéki életéről, valósággal később szembesülnek	bizalmatlanság a piaci és állami folyamatok iránt
fejlett országokban csökken az önellátás aránya	technológiai forradalom miatt a szolgáltató szektorban „munkaerő felesleg” új életmódba kezdhet bele

külvárosi kertrendezési előírások	külterületi népesség száma nem csökken érdemben
kimaradt egy generáció a mezőgazdasági termelés tapasztalatából	szuburbanizációs jelenség mögött motivációként jelentős részben a saját kert húzódik meg
„időhiány”	ökológiai gazdálkodásnak az természeti ellenállóképességét felismerik
szemléletformálás nagyon lassú folyamat	jobb infrastruktúra, információgazdagság (pl.: elméleti tudás megszerzése)
	kis lépésekkel, fokozatosan is lehet haladni az önellátás arányának növelésében
	biodiverzitás Európai Stratégiába foglalása és ilyen irányú pénzügyi támogatások (sokféleség a stabil élelmiszertermelés egyik alapja)
	kiváló hazai természeti adottságok, nagy önellátási potenciál
	jó példák (pl.: ökofalvak, közösségi kertek)

6. táblázat: Az ökológiai önellátás terjedését segítő pozitív és negatív tényezők összefoglalása, saját szerkesztés

A nehézségek, akadályok közül fontos, hogy túl sok mindent gazdasági hatékonyság oldaláról közelít meg a társadalom, ami a mérethatékonyság miatt az ipari előállításnak kedvez. Egy önellátó gazdaságban azonban nem csak a felesleg értékesítéséből szerzett készpénz, ami a bevételt jelenti, hanem azt is bevételnek kell elkönyvelni, amit nem fizetünk ki.

Szintén nehezíti a terjedést, hogy nem szívesen mozdulnak ki sokan a komfortzónájukból és drasztikusan nem változtatnának életmódot az önellátás folytatásáért.

A nehézségek ellenére azonban több olyan tényező is van, mely legalább a részleges önellátásra ösztönözheti az embereket. Például, az elmúlt években az egészséges élelmiszerek igénye már megfogalmazódik a fogyasztókban és növekszik azok száma is, akik tenni is hajlandóak érte. Ez tapasztalható például a magyar szuburbanizáció jelensége mögött, a külvárosi kertekben folytatott konyhakertek gondozása, ha a szabályok és a rendelkezésre álló kert ezt lehetővé teszi. Döntéshozói oldal szempontjából pedig azért lehet előnyös az önellátás, mert hozzájárul az élelmiszer-biztonsághoz és nemzetgazdasági szempontból is nagy jelentősége lehet.

5. Összefoglalás

Az önellátást egy személy vagy egy közösség fogyasztásainak kielégítése ösztönzi, melynek többféle motivációja lehet. A történeti áttekintés alapján elmondható, hogy Magyarországon az önellátó életmódnak nagy hagyománya és múltja van. Az önellátás hátrányai között felsoroltam, hogy vannak korlátai is, melyek az erőforrásokban és az életmód változásban érhetők tetten. Egy tudatos és mértéktartó életmódot igényel ez a fajta agrárrendszer.

A hátrányait azonban jelentősen ellensúlyozzák az anyagi és a nem anyagi jellegű előnyei, melyek hozzásegítenek bennünket a minőségi élethez. Az önellátó tevékenységek során az ember előnyére változik, megbecsüli a termést és a munkaeszközeit is. Emellett a környezet, a termelés helyszíne is megszépül és értéke növekszik. A teljes önellátásra csak törekedni lehet a mai világban, mert nem vagyunk már az erőforrások (idő, munkaeszköz) birtokában, melyek ehhez szükségesek.

Szakedolgozatomban a szakirodalom alapján áttekintettem, hogy milyen elméleti akadályai vannak ma az önellátás terjedésének, melyeket táblázatos formában összefoglaltam. Az összefoglaló táblázatom alapján is látható, hogy napjainkban egyre több olyan pozitív tényezőt találunk, mellyel közelebb kerül az önellátás az emberekhez, de sajnos statisztikai adatok alapján ez még nem mutatható ki egyértelműen, hogy jelentősen megugrott volna a saját fogyasztásra termelt élelmiszerek aránya. Ez hosszútávú méréseket igényel és ezen területen csak szemléletváltással gyorsítható a folyamat és az elkötelezettséget tetteknek is követnie kell. Az szemléletformáláshoz például egy az önellátás értékeit bemutató kampányt kell indítani az oktatásban és a médiában. A kampánynak a célja, hogy bemutassa és felsorakoztassa a vidéki élet előnyeit, de hátrányainak elfogadásával, valamint az önellátás irányába történő elmozdulás szükségességének tudatosításával is. (Kolumbán et al., 2015)

7. Felhasznált irodalom

1. Alvincz József, Koltai Judit Petra (2009): Az ökológiai gazdálkodás hatékonysági kérdései, *Gazdálkodás*, 53. évfolyam, 3. szám, 167. oldal
2. Andrásfalvy Bertalan (2013): Magyarország földjének és népének jelene, múltja és jövője, *Hitel folyóirat*, 10. oldal, link: <https://www.hitelfolyoirat.hu/sites/default/files/pdf/4-24.pdf>
3. Baranyai Gábor, Csernus Dóra Ildikó (2018): A fenntartható fejlődés és az állam feladatai, *Dialóg Campus kiadó*, Budapest
4. Besenyő János, Juhász Péter Gergő, Juhászné Veres Szilvia, Szeremley Csaba (2022): Élelmiszer-önellátás és önellátásra hajlandósága az eltérő lélekszámú településeken, *Biztonságtudományi Szemle*, IV. évfolyam, 2. különszám, 44. oldal
5. Biró Szabolcs, Hamza Eszter, Molnár András, Rácz Katalin, Székely Erika, Tóth Kristóf, Tóth Orsolya, Varga Eszter (2012): A mezőgazdasági foglalkoztatás bővítésének lehetőségei vidéki térségeinkben, *Agrárgazdasági Kutató Intézet*
6. Bognár Attila (2009): „Féllábú magyar agrármodell”, avagy hová tűnt a háztáji? link: <https://adoc.pub/otdk-dolgozat-bognar-attila-2009.html>
7. Buday-Sántha Attila (2011): A közvetlen termelői értékesítés szerepe, jellemzői, *Gazdálkodás*, 55. évfolyam, 7. szám, 680-688. oldal
8. Burgerné Gimes Anna (2015): A kis (családi) gazdaságok helyzete az Európai Unióban, *Gazdálkodás*, 59. évfolyam, 1. szám, 3-18. oldal
9. Cake-Baly Dániel (2009): *Ökofalvak Magyarországon*. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Diplomadolgozat.
10. Csatári Bálint (2004): A magyarországi vidékiségről, annak kritériumairól és krízisjelenségeiről, *Területi statisztika* 44. évf. 2004/6. pp. 532-543.
11. Csete László, Láng István (2005): *A fenntartható agrárgazdaság és vidékfejlesztés*, MTA Társadalomkutató Központ Budapest
12. Csurgó Bernadett (2013): *Vidéken lakni és vidéken élni*, MTA Társadalomtudományi Központ Argumentum Kiadó, Budapest
13. Czagány László (2009): Az élelmiszer-önrendelkezés koncepciója és magyarországi realitásai, *SZTE Egyetemi Kiadványok, Ökonómia és vidékfejlesztési rovat*, 4. évfolyam, 1. szám, 23-28. oldal
14. Drexler Dóra (2022): Hogyan függ össze az ökogazdálkodás és az önellátás? *Magyar Krónika*, 101. számlink: <https://kronika.hu/cikk/hogyan-fugg-ossze-az-okogazdalkodas-es-az-onellatas/>
15. Fél Edit, Hofer Tamás (1997): *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*, Balassi Kiadó, Budapest
16. Ferencz Árpád (2014): *Ökonómiai modellek az önellátó gazdaságok létrehozására*, Válogatott tanulmányok a II. IRI Társadalomtudományi Konferencia anyagaiból, Kecskemét, 32-38. oldal

17. Horváth András, Perpék Éva, Sebestyén István, Sebők Csilla, Sik Endre, Váradi Rita (2017): A háztartásban végzett munka és a háztartási költségvetés kapcsolata. KSH Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, I. Háztartási és önkéntes munka mérése, elemzése konferenciakötet, Budapest, link: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lathatatlan_munka_1.pdf
18. Kollányi Zsófia (2023): Interjú Antal Miklós ökológiai közgazdással, Multidiszciplináris Egészség és Jólét, I. évfolyam, 1. szám, 19-26. oldal
19. Kapronczai István (2010): A magyar agrárgazdaság az adatok tükrében az EU csatlakozás után, link: http://repo.aki.gov.hu/315/1/ai_2010_12.pdf
20. Kolumbán Gábor, Lantos Tamás, Tirczka Imre, Ujj Apolka (2017): Az ökológiai gazdálkodás alapjai link: <https://eletminosegert.ro/resources/05-pro-lq-ro/02-PDF/Bucher/HU/bevezetes-teljes.pdf>
21. Kiss Judit (2013): Az élelembiztonság világgazdasági dimenziói, Budapest link: <https://mek.oszk.hu/18300/18303/18303.pdf>
22. KSH (1997): Módszertani változások a földterületi statisztikában, link: https://www.ksh.hu/statszemle_archive/1997/1997_12/1997_12_1047.pdf
23. KSH (2000): Magyarország mezőgazdasága a 2000. évben Az Általános Mezőgazdasági Összeírás előzetes adatai, Budapest, link: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/amo7.pdf>
24. KSH (2008): A mezőgazdaság fejlettségének regionális különbségei, Szeged, link: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/mgfejlettsége.pdf>
25. KSH (2010): Magyarország 2010, Budapest, link: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2010.pdf>
26. KSH (2015): Magyarország településhálózata 2. Városok-falvak, Budapest, link: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/varosok_falvak.pdf
27. KSH (2016): Statisztikai tükör, link: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2016.pdf>
28. KSH (2022): Agrárcenzus, link: https://www.ksh.hu/agrarcenzusok_agrarium_2020
29. Kuhnen Frithjof (1982): Man and land, an introduction to the problem of agrarian structure and agrarian reform, Breitenbach, Saarbrücken
30. Kumar, Satish (2008): Az önellátás filozófiája. In: Endreffy Zoltán, Kodolányi Gyula (szerk), link: <https://mek.oszk.hu/02200/02278/html/12.htm>
31. Kun András (2012): Beszélgetések az önellátásról, Öko-völgy alapítvány Somogyváros
32. Molnár Tibor János (2017): A termelési mód megváltozása a 18. századi Magyarországon, Pannon Egyetem
33. Nemzeti Biodiverzitás Stratégia (2023): A biológiai sokféleség megőrzésének 2030-ig szóló Nemzeti Stratégiája link: <https://cdn.kormany.hu/uploads/sheets/1/14/141/14141a7031c32aa7f9338edf332e811.pdf>
34. Novák Zoltán (2021): A külterületen élők jellemzői, ELTE, 10. évfolyam, 1-2. szám, 118-134. oldal

35. Pogácsás Péter (2019): Átalakuló gazdasági régiók a magyar történelemben I., XIII. évfolyam, I szám, Pécsi Tudományegyetem, 22-38. oldal
36. Romvári Róbert (2022): A tanyás településrendszer strukturális változásai, Doktori értekezés, Gödöllő
37. Somogyi Imre (1942): Kertmagyarország felé, Magyar Élet Kiadása, Budapest
38. Tóth Tamás (2001): Az ártéri gazdálkodásról, Nimfea Természetvédelmi Egyesület és Tagszervezeteinek Központi Irodája, Túrkeve
39. Vadovics Edina, Gulyás Emese (2007): Fenntartható fogyasztás Magyarországon, Tudományos Konferenciakötet, Corvinus Egyetem, Budapest, link: <https://docplayer.hu/589874-Fenntarthato-fogyasztas-magyarorszagon-2007.html>

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Váradi Gyula
A Hallgató Neptun kódja: HP9JVC
A dolgozat címe: Önellátás lehetőségei az ökológiai gazdálkodásban
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Agroökológiai és Ökológiai Gazdálkodási Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottnak tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védelmet követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Budapest, 2023. november 10.

Hallgató aláírása

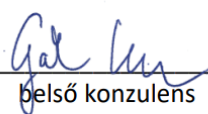
NYILATKOZAT

Váradi Gyula (hallgató Neptun azonosítója: HP9JVC) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: Budapest, 2023. 11. 10.

belső konzulens
Gál Izóra